

Faze i dizajn kliničkih ispitivanja lijekova

Prof. Dr Lana Nežić

Katedra za farmakologiju, toksikologiju i kliničku farmakologiju

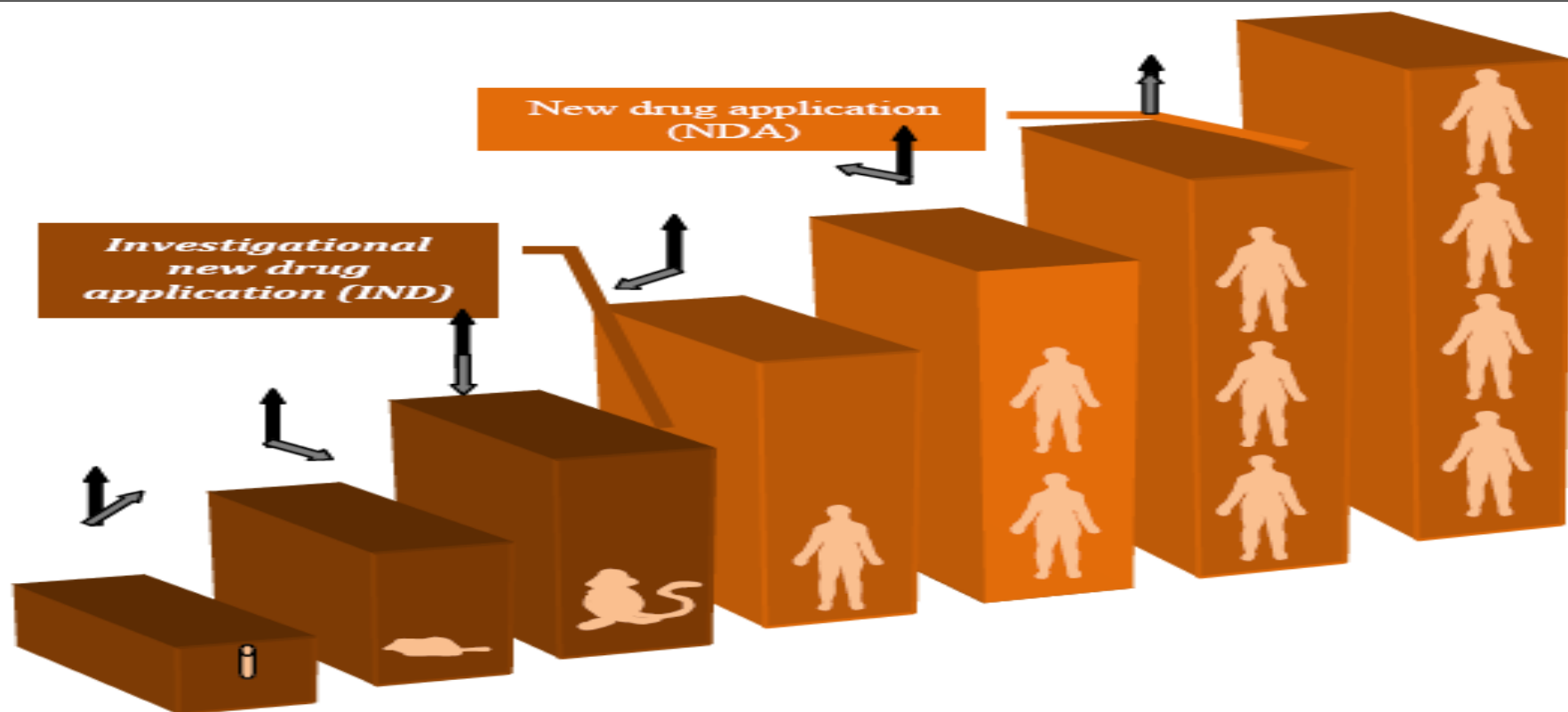

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ
FACULTY OF MEDICINE

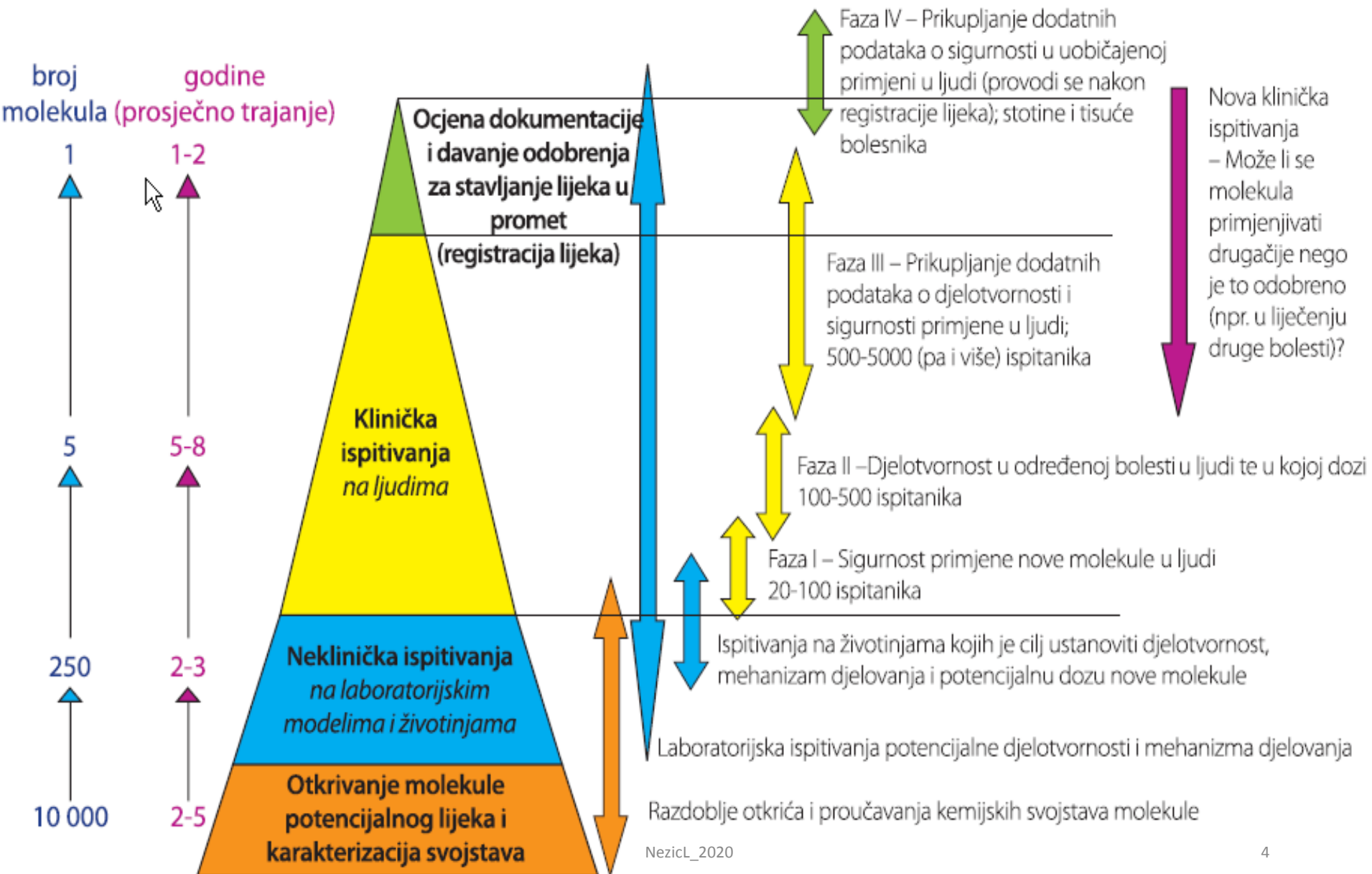
Faze pretkliničih i kliničkih ispitivanja lijekova

Ispitivanje lijekova - od odabira novih molekula, ispitivanja na ćelijskim kulturama i animalnim modelima humanih bolesti do ispitivanja u populaciji ispitanika/pacijenata – višegodišnji i skup proces, koji ne garantuje da svaka molekula u ispitivanju postaje lijek i da se ispituje u kasnijim fazama u kliničkim uslovima.

Drug development at large: from discovery to clinical usage over an average of 12 years.

OTKRIVANJE I RAZVOJ LIJEKOVA – OD NOVE MOLEKULE DO ODOBRENOG LIJEKA

Pretklinička istraživanja (1)

Preclinical Testing

- *Dijele se na: In silico* (odabir potencijalnih molekula metodom kompjuterske hemije), *In vitro* (npr. Ispitivanja u kulturi ćelija) i *In vivo* (animalne studije)
- Prethode kliničkim ispitivanjima, iako neka traju i preklapaju sa II fazom kliničkih ispitivanja.
- *In silico i In vitro* - imaju za cilj: otkrivanje molekule novog “lijeka” i ispitivanje farmakološkog profila “*drug screening*”, omogućavaju odabir molekule za dalja *in vivo* istraživanja ili dokazuju najranije terapijske efekte odabrane molekule.
- *In vivo* se provode na molekularnom, ćelijskom nivou, izolovanim organima i životinjama.
- Animalne studije omogućavaju ispitivanje novog molekula/lijeka na modelu humanih bolesti.
- Nakon pretkliničkih ispitivanja slijedi prijava patenta za molekulu potencijalog lijeka.

Pretklinička istraživanja (2)

Preclinical Testing

- Provode se na minimalno na 2 vrste životinja (glodari i ne-glodari)
- Obaveza je poštovanja etičkih principa u animalnim istraživanjima, odnosno **Princip 3R u istraživanju na životinjama (*Reduction, Replacement, Refinement*)**
3R - Smanjenje broj životinja, neinvazivne metode istraživanja i tretiranja životinja
- U animalnim ispitivanjima se provode ispitivanja:

Farmakokinetike (FK)

apsorpcija, distribucija, metabolizam i eliminacija lijeka

indukcija/inhibicija enzima jetre

Određivanje FK parametra – maksimalne i min. Lijeka, AUC, terapijske i toksične doze.

FK ispitivanja služe za izračunavanje POČETNE DOZE ZA ISPITVANJE NA LJUDIMA i predviđanja

FK u kliničkim uslovima.

Farmakodinamike (FD)

Mehanizam djelovanja molekula/lijeka i nepoželjne FD reakcije u terapijskim dozama.

Prekliničk istraživanja (3)

Preclinical Testing

Preklinička ispitivanja sigurnosti molekule/lijeka obuhvata ju i ispitivanje:

- **Toksičnosti molekula/lijeka**

Akutna i hronična toksičnost

Ispitivanje hronicne toksičnosti traje od 6-12 mjeseci.

Ispitivanje *maksimalne podnošljive doze* -na osjetljivim životinjama

- **Genotoksičnost i**

Mutagenost (ispitivanja treba da se završe do ranih kliničkih faza)

Karcinogenost (ispitivanja treba da se završe do registracije lijeka)

- **Studija reproduktivne toksičnosti** (*DART-Development&Reproductive Toxicology*)

Fertilitet, teratogenost do multigeneracijskig efekta u odrasloj dobi!

Moraju biti gotove do uključivanje žena u rane faze kliničkih studija.

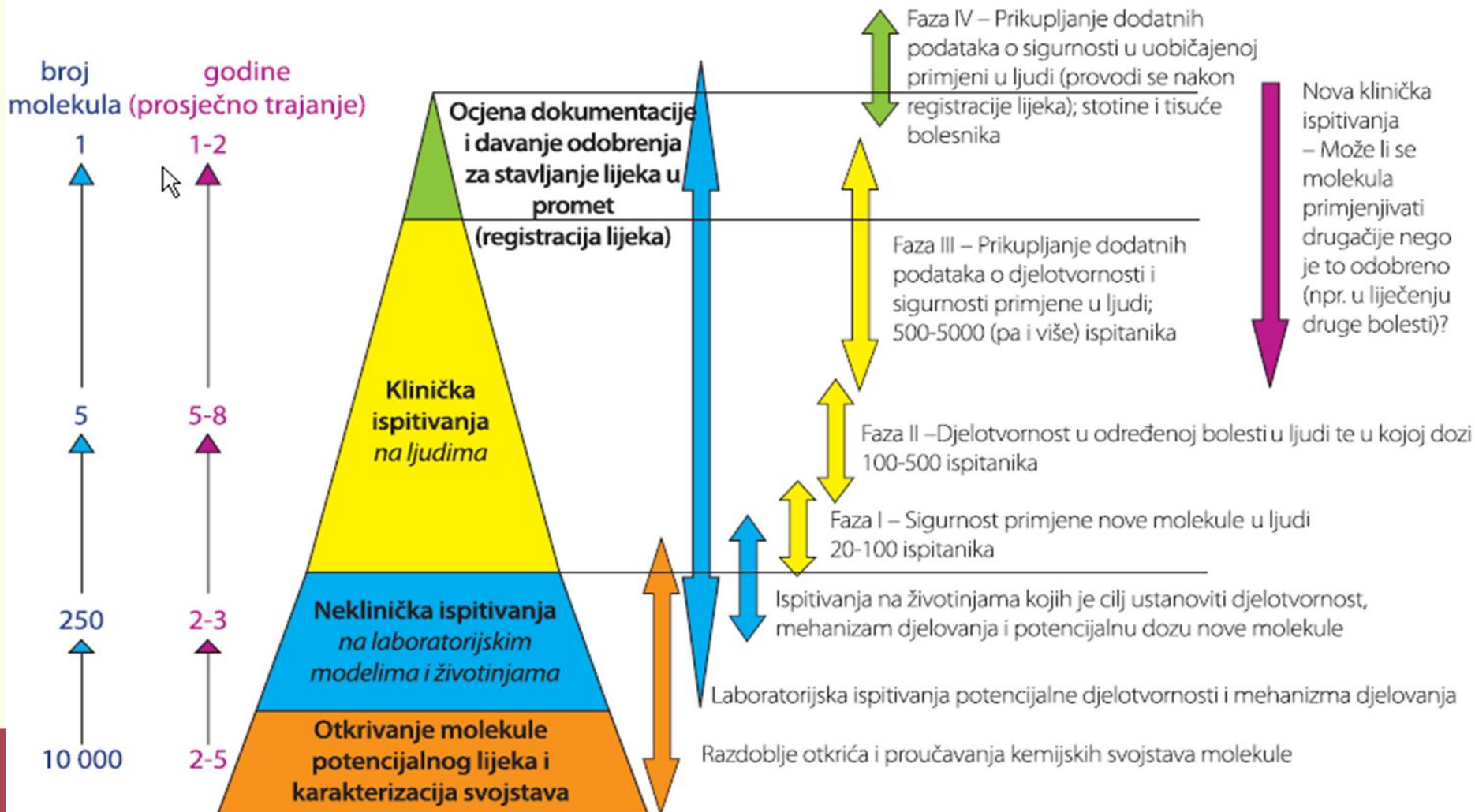
Nakon završetka pretkliničkih ispitivanja molekula, potencijalnih lijekova:

- Zahtijeva se dozvola regulatornih tijela za ispitivanja na ljudima – klinička ispitivanja.
- Regulatorna tijela su u BiH – Agencija za lijekove i medicinska sredstva BiH, u EU – Evropska agencija za lijekove (EMA), u SAD – Administracija za hranu i lijekove (FDA).
- Dokumentacija kliničkog ispitivanja podrazumijeva plan studije, dokumentacija za pacijente, uputstva za istraživačke timove i detalje o ispitivanoj supstanci lijeku.

Postoje 4 faze kliničkih ispitivanja lijekova. Ukupno trajanje razvoja lijeka od molekule do registracije i do 10 godina.

OTKRIVANJE I RAZVOJ LIJEKOVA – OD NOVE MOLEKULE DO ODOBRENOG LIJEKA

Faza I (1)

- **Prva ispitivanja na ljudima poslije pretkliničkih ispitivanja (First-into-man trials, First in human trials)**
- **Najrizičnija faza u ispitivanju novih lijekova**
- Uključuje mali broj ispitanika (50-do max 100), uglavnom zdravih dobrovoljca (muškarci, mlađi ili srednjovječni) – VOLONTERI.

IZUZETAK, faza I se provodi na pacijentima ako:

1. se predviđaju ozbiljne neželjene reakcije lijeka (citostatici)
2. se efekat lijeka ne može dokazati kod zdravih ispitanika

- U budućnost u fazi I će biti ispitanici zdrave žene ili starije osobe (≥65 godina)
- Faza I nema za cilj utvrđivanja terapijskog efekta, uglavnom FK parametri i podnošljivost.
- Iako se radi o zdravim ispitanicima, pri uključivanju u Fazu I se provodi detaljna provjera zdravstvenog stanja prije početka ispitivanja: medicinska istorija, klinički nalaz, laboratorijski nalazi, serologija na virusne bolesti, urin test na droge....
- Volonteri primaju novac za učešće u Fazi I (za utošeno vrijeme, izalaganje laboratorijskim procedurama), a pacijenti ne (smatra se da bi to bilo neetično).

Faza I (2)

- **Dizajn Faze I** - najčešće su ispitivanja otvorenog dizajna (ispitanik i istraživač znaju koji lijek dobija ispitanik)
- **IZUZETAK:** Faza I mogu biti i slijepe studije (jednostruke ili dvostruko slijepe) kod ispitivanja podnošljivosti ispitivanog lijeka u odnosu na placebo.

CILJEVI Faze I kliničkog ispitivanja

- Inicijalna sigurnost i podnošljivost ispitivanog lijeka
- Farmakokinetika (ADME , A-apsorpcija, D-distribucija, M-metabolizam, E-eliminacija lijeka)
- Farmakodinamika – ograničeno, jer se radi o zdravim dobrovoljcima, te je nemoguće odrediti terapijski djelovanje ispitivanog lijeka.
- Identifikacija toksičnosti (ispitivanje maksimalno podnošljivih doza), granice sigurnosti i određivanje raspona doza za sljedeće faze.
- U Fazi I se može ispitivati jedna doza lijeka ili rastuće doze u istoj grupi ispitanika.

Faza I (3)

- Faza I je kliničko ispitivanja najvišeg rizika
- Primjer: u Fazi I je 2006. godine ispitivana supstanca, monoklonsko antitijelo (kod TGN1412) namijenjeno za liječenje reumatoidnog artritisa i nekih vrsta leukemija.
- **Ciljno mjesto djelovanja - CD28 limfociti.**
- U prekliničkim ispitivanjima (majmuni, glodari) doze i do 500x veće od onih u fazi I nisu uzrokovale ozbiljne neželjene reakcije.
- Međutim – kod Svih 6 dobrovoljaca u fazi I (London) je došlo do razvoja multiorganskih oštećenja sa trajnim posljedicama. Razlog je bio razvoj citokinske oluje umjesto očekivanog smanjenja intenziteta ćelijskog odgovora.
- Naknadna istraga - **nije bilo proceduralnih grešaka** u protokolu istraživanja. Međutim, neželjene reakcije su nastale zbog **neočekivane razlike na molekularnom nivou između čoveka i Rhesus majmuna** na ključnom koreceptoru CD28.

Faza I kliničkih ispitivanja se provodi u specijalizovanim zdravstvenim ustanovama – jedinice za klinička ispitivanja (*Clinical Trial Unit*), sa 24/7 angažovanim zdravstvenih radnika i stalnim monitoringom ispitanika.

 alamy stock photo

DFGEY6
www.alamy.com

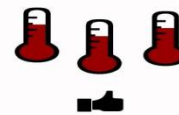

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ
FACULTY OF MEDICINE

Faza II (1)

PHASE 2A

BEST AND MOST EFFECTIVE DOSE

- Prva ispitivanja na pacijentima, ukupno 200-600 učesnika.
- Ispitanici su pacijenti bez značajnih komorbiditeta
- Dizajn: uglavnom su slijepe studije (jednostruko, placebo kontrolisane ili u odnosu na aktinvi/poznati lijek)
- **U ovoj fazi se ispituje se mogući terapijski efekat i utvrđuje dozni raspon (minimalna efikasna, optimalna i maksimalna podnošljiva doza), sigurnost, neželjene reakcije, nastavak FK ispitivanja, doza- efikasnost odnos i svakako terapijski potencijal.**
- Uključeni su bolnički i ambulantni pacijenti, a studije traju nekoliko mjeseci
- Provedi se više studija faze II prije početka III faze (u trajanju 1-3 godine ukupno).

Faza II (2)

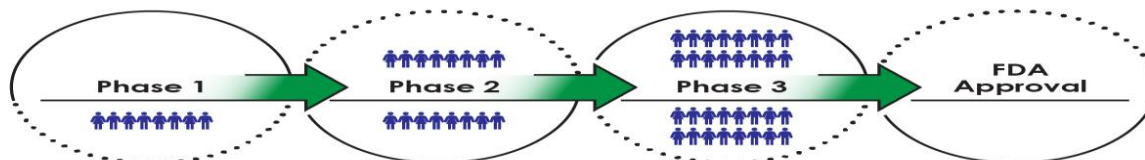
Etička pitanja

- Zašto se uopšte provodi faza I (volonteri) - izbjeći izlaganje zdravih dobrovoljaca.
- U onkološkim studijama – planiranje faze II bez prethodne faze I za pacijente koji trebaju eksperimentalni lijek.
- Plaćanje volontera vs. pacijenata.
- Danas je moguća tzv. “*compassionate use*” (primjena eksperimentalnog lijeka iz milosrđa, primjena neodobrnog lijeka koji je fazi kliničkih ispitivanja) - ako ispitivani lijek pokazuje terapijsku efikasnost u fazi II može se razmotriti za primjenu kod pacijenata koji ne mogu da učestvuju u ispitivanju (ne zadovoljavaju kriterijume za ulazak u ispitivanje, jer npr. imaju teži ili neizlječiv stadijum bolesti), a mogli bi imati terapijsku korist.

To je samo opcija, uz odobrenje kompanije i države, a ne praksa!

Faza III

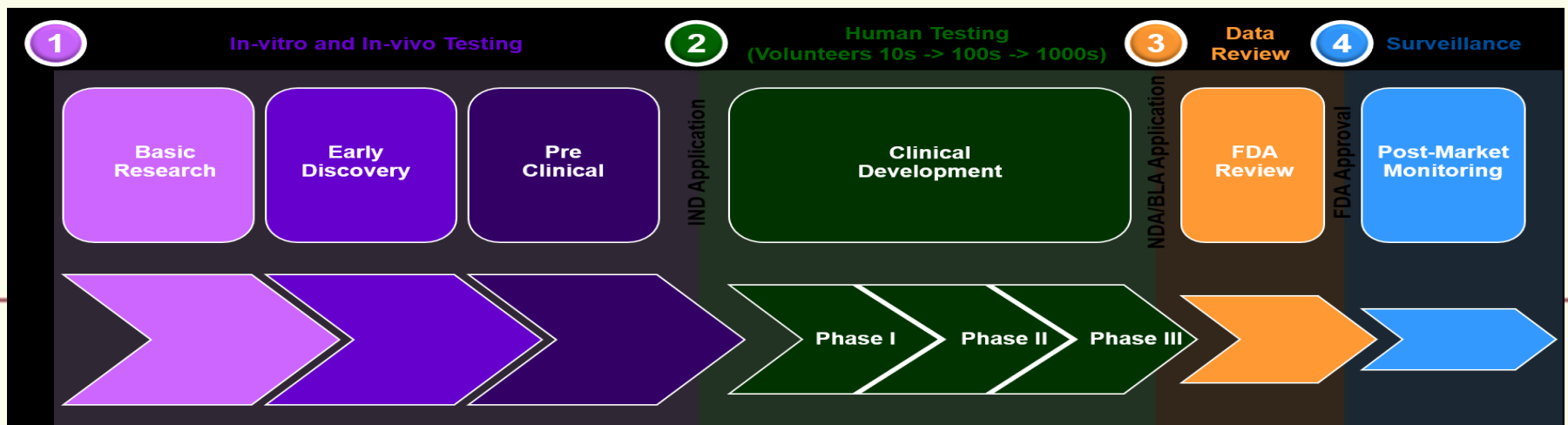
- Uključuje 500-3000 i više pacijenata/po studiji
- Provodi se multicentrično: 20-80 lokacija u svijetu/po studiji
- Predhode i podržavaju registraciju lijeka
- **Moraju dati odgovore o:**
  1. Terapijskoj efikasnosti lijeka u primarnoj indikaciji, dozi i režimu doziranja
  2. Neželjenim reakcijama, interakcije sa lijekovima i hranom
- **Dijele se na**
  - Illa –faza prije podnošenja zahtjeva za registraciju
  - IIIb-faza od podnošenja do odobrenja (djelovanje lijeka na QT interval, ispitivanje kod oštećenja jetre/bubrega)
- **Potrebne su 2 ključne studije faze III prije Zahtjeva za registraciju lijeka!**

Zahtjev za registraciju lijeka

- Dokumentacija za registraciju lijeka - podaci koji dokazuju kvalitet, efikasnost i sigurnost lijeka za određenu indikaciju dokumentovane u pretkliničkim i kliničkim ispitivanjima, fizičko-hemijskim analizama, podaci o proizvodnji, administrativni podaci - se podnosi regulatornim tijelima (EMA, FDA, Agencije za lijekove npr. U BiH ili Srbiji).
- Odobrenje za registraciju lijeka, nakon razmatranja dokumentacije, ima naziv *Marketing Authorisation* u EU i SAD.
- Po ubrzanom postupku se mogu registrovati onkološki ili lijekovi/vakcine protiv zaraznih bolesti.

Faza IV

- Provodi se nakon što je lijek registrovan na tržištu - post-marketingška klinička ispitivanja.

U fazi IV se ispituje:

- dugotrajna sigurnost i efikasnost, interakcije koji nisu registrovani u III fazi
  - primjena lijeka u drugim populacijama (stariji, pacijenti na hemodijalizi...)
  - Proširuje se indikaciono područje ili ispituje novi oblik lijeka
  - Kvalitet života pacijenta (QoL studije) nakon primjene novog lijeka
  - Mogu biti farmakoekonomske studije
-
- Često imaju za cilj promociju lijeka i često samo u marketinške svrhe, bez naučnog značaja.

Druga klinička ispitivanja

- **Biološki lijekovi (*biologics ili biofarmaceutici*)**

(komponente krvi, faktori rasta, vakcine, hormoni, monoklonska antitijela) – isti proces kliničkih ispitivanja lijekova. Lijekovi slični biološkim (bisimilari) prolaze manje obimna klinička ispitivanja (vidjeti tematsku jedinicu Osnovni termini o biološkim lijekovima).

- **Medicinska sredstva**

(implanti, stentovi, sredstva za dijalizu, zavoji, pacemakeri)

Ispituju se značajno drugačije u odnosu na hemijske / biološke lijekove u pogledu strukture pojedinih faza (dizajn uređaja, testiranja.... dugo postmarketinško praćenje), dizajna (otvoreni dizajn uglavnom). ne uključuju zdrave ispitanike niti placebo, razlikuju se i prema invazivnosti sredstava u ispitivanju i/ili obima ispitanika u fazama (faze često spojene I/II).

Dizajn kliničkih ispitivanja

Podjela istraživanja s obzirom na nivo i svrhu

Bazična (fundamentalna, eksperimentalna) istraživanja:

- Provode se na životinjama i kulturama ćelija
- Svrha - znanje i razumijevanje pojava u određenoj naučnoj oblasti
- nemaju za cilj direktnu primjenu u medicinskoj praksi.

Primijenjena (aplikativna) istraživanja:

- imaju direktnu praktičnu vrijednost

KLINIČKA ISPITIVANJA - omogućavaju rezultate direktno primjenjiljve u otkrivanju (dijagnozi), prevenciji i liječenju bolesti.

Podjela istraživanja prema načelu raspodjele ispitanika u grupe

Opazajna (opservaciona) istraživanja

- istraživač ne odlučuje koji ispitanici će biti izloženi nekom uticaju/lijeku/intervenciji
- prikupljanje podataka o postojećem stanju.

Vrste opservacionih ispitivanja

- presječna (*cross-sectional study*) – „snimak stanja u određenom vremenu“
- istraživanja parova (*case-control study*)
- kohortna (*cohort study*)

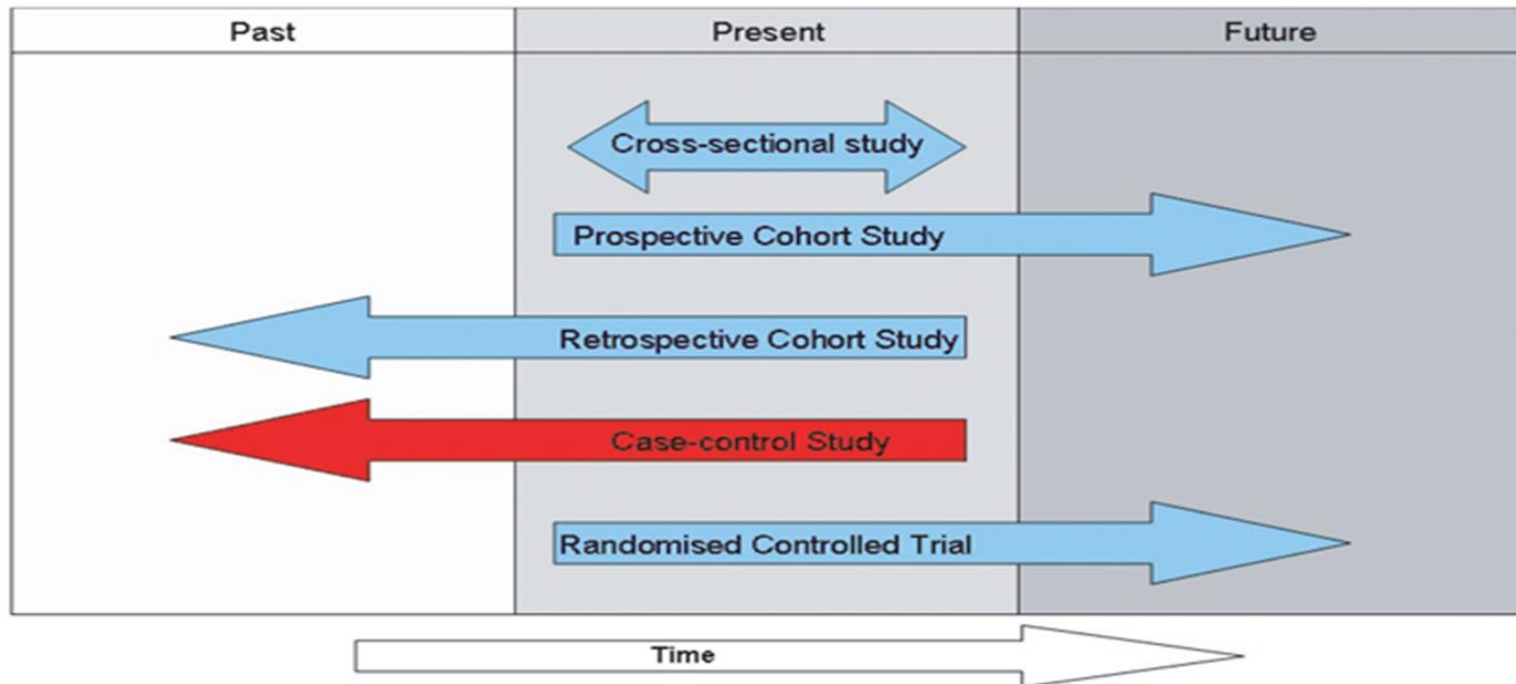
Interventna (eksperimentalna)

- istraživač određuje (samostalno ili „na slijepo“) u koju grupu pripadaju ispitanici istraživač
- Idealni dizajn ispitivanja je – randomizovano, kontrolisana kliničko ispitivanje –*Randomised controlled trial*

Vrste istraživanja u odnosu na vrijeme

Retrospektivna (prikupljanje i analiza podataka u proteklom vremenu)

Prospektivna (prikupljanje i analiza podataka u vremenu koje dolazi)

Opservaciona (opažajna) ispitivanja (1)

Studije presjeka (*Cross-sectional study*)

- Npr. upitnici za stanovništvo/pacijenate, epidemiološka ispitivanja i ispitivanje prevalencije/incidencije bolesti, propisivačke praksa.
- Predstavljaju “fotografisanje/analize postojećeg stanja” bez obzira na prošlost/budućnost.
- Provodi se u grupi pacijenata u kraćem periodu

Istraživanja „parova“ (*Case-control study*)

- Ispitanici podijeljeni u grupe: oboljeli i bez bolesti (kontrolna grupa)
- RETROSPEKTIVNO se istražuju događaji/riziko faktori u medicinskoj istoriji ispitanika.
- Nedostatak ovih ispitivanja je slaba detekcija povezanosti uzroka i incidencije bolesti.

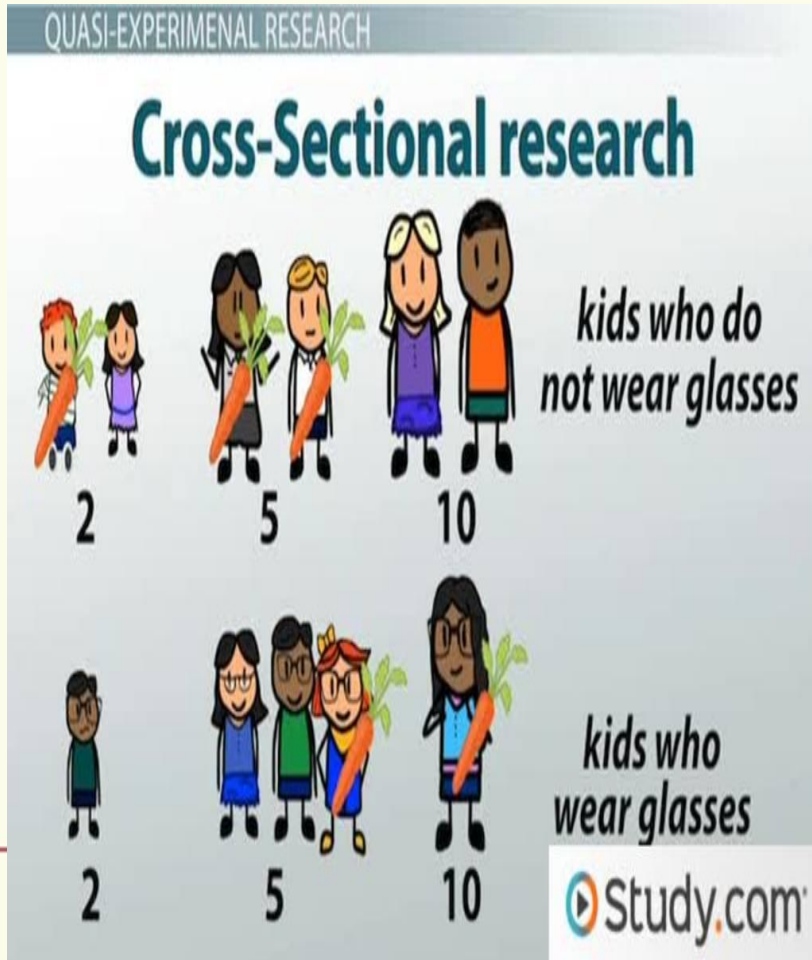
Primjer: analiza faktora *infekcije hirurške rane kod pacijenata podvrgnutih istoj operaciji (sa i bez infekcije).*

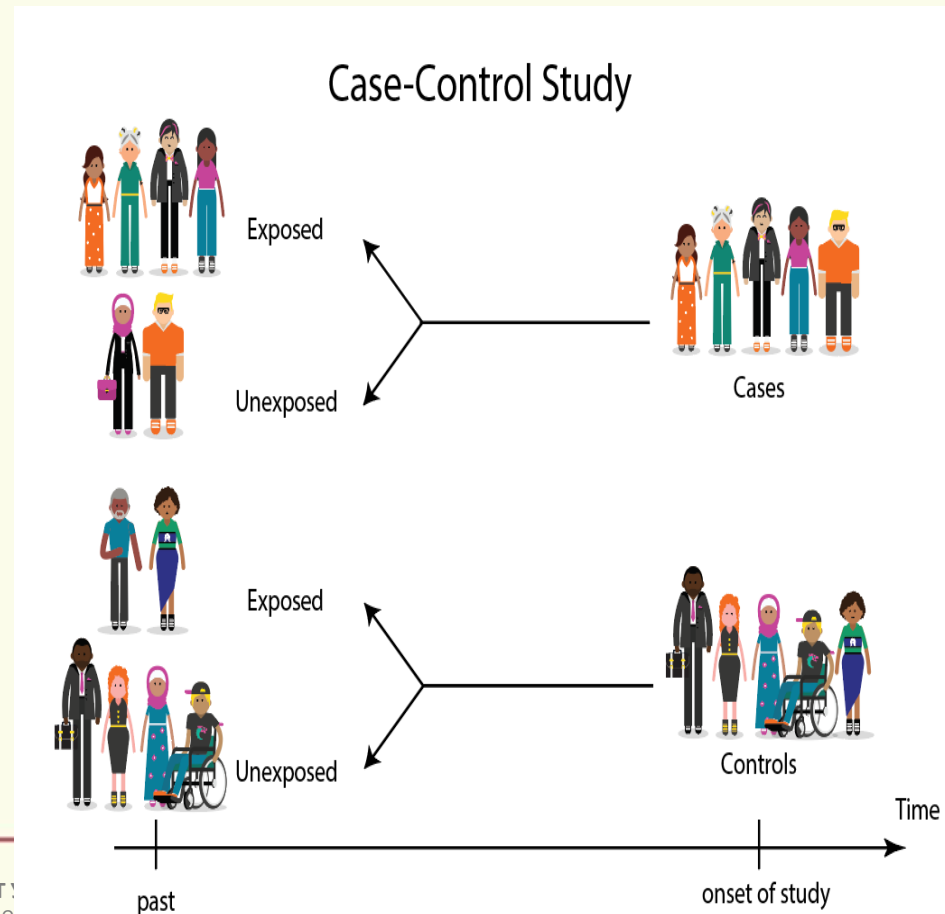
Opsevaciona (opažajna) ispitivanja (2)

Studije presjeka
(*Cross-sectional study*)

Istraživanja „parova“
(*Case-control study*)

РЗИТЕТ
IVERSITY O
ИЦИНСК
FACULTY OI

Opservaciona (opažajna) ispitivanja (3)

Kohortne studije (*Cohort studies*)

- Traju duži period i mogu biti prospektivne i retrospektivne.
- Ispitanicu: **grupa sa zajedničkom karakteristikom** (faktor rizika, izloženi) i **kontrolna grupa** (bez faktora rizika, neizložena).
- Ove studije proučavaju: vremenski slijed/uzročnost faktora i nastanka bolesti.
- Npr. *prognoza bolesti, efekat liječenja, farmakovigilansa, kvalitet života.*

- *Primjeri*
- **Framingamska studija** (trajala kr35 godina) – uticaj faktora rizika (hipertenzija, holesterol, alkoholizam, fizička aktivnost, pušenje) na pojavu ishemijske bolesti srca
- **Studije sa ljekarima u UK** – uticaj pušenja na pojavu karcinoma pluća između pušača i nepušača.
- **Studija incidence KVS bolesti kod medicinskih sestara** u odnosu na prisustvo gojaznosti ili ne (Slika na sljedećem slajdu).

A Prospective Cohort Study

The Cohort

117,000 Nurses
without cancer
or CVD

After time has elapsed
investigators use the
prospectively collected
data to answer many
questions.

We need to understand
determinants of heart
disease in women.

Start
of Study

Enroll & assess
exposures at
the beginning.

Obese

Lean

Compare
incidence of
heart attack

Follow-up

The study is planned & designed to answer questions in a specific area. Non-diseased subjects meeting eligibility criteria are enrolled. Detailed baseline information on lifestyle & exposures is collected from each & they are followed over time.

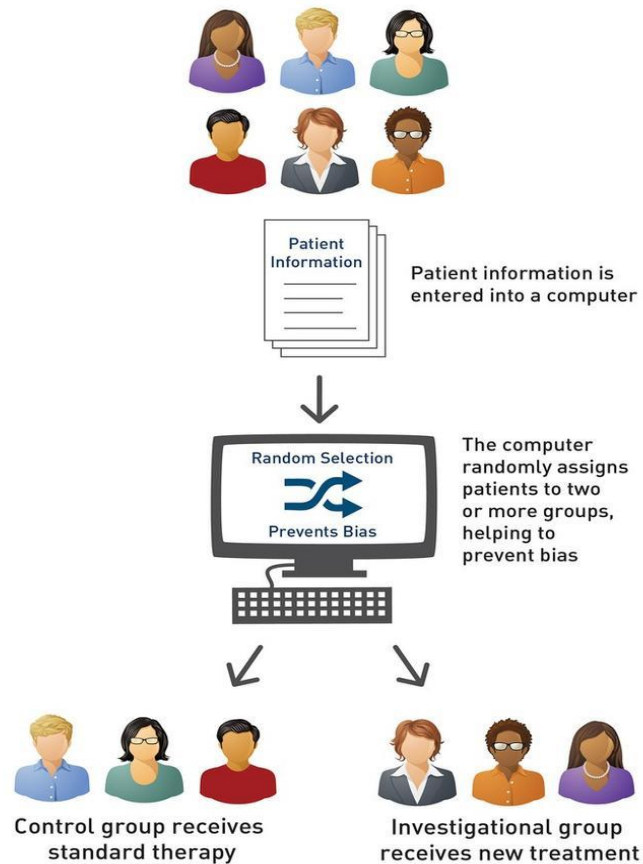
Klinička ispitivanja – randomizovana i kontrolisana (1)

„Zlatni standard“ svih kliničkih istraživanja.

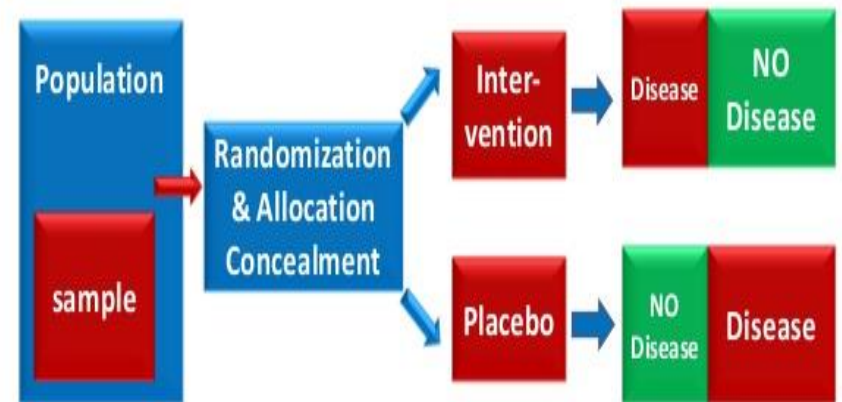
- Ispitanici imaju slične karaktersitike na početku ispitivanja.
- *Randomized control trial* (RCT) – čest naziv.
- RCT - najsigurnije dokazaju efikasnost i sigurnost lijeka/liječenja
- **Ključni faktori pouzdanosti u RCT su: randomizacija ispitanika, kontrolne grupe i maskiranje (blinding) ispitivanih grupa.**
- **Randomizacija** – rasoređivanje ispitanika u ispitivane grupe slučajnim odabirom (*random*). Najčešće je 50% šansa za neku grupu.
- **Ispitivana grupa** – dobija eksperimentalnu intervenciju (terapija,dijeta...)
- **Kontrolna grupa** - prima **placebo ili standardnu aktivnu terapiju.**
- Klinička ispitivanja je jedino moguće provoditi **prospektivno.**

Klinička ispitivanja – randomizovana i kontrolisana(2)

CLINICAL TRIALS RANDOMIZATION

RCT Study Design

Primjer kliničkog ispitivanja-randomizovano i kontrolisano (RCT)

Da li veće doze zračenja produžavaju preživljavanje oboljelih od astrocitoma mozga visokog histološkog gradusa?

- Ispitanici: 474 bolesnika sa karcinomom visokog histološkog gradusa?
- **Randomizacija:** u 2 grupe
- **Intervencija:** postoperativna radioterapija
- **Ispitivana grupa** ukupna doza od 60 Gy
Kontrolna grupa ukupna dozom od 40 Gy
- **Ishod:** vjerovatnoća ukupnog preživljavanja

- **Prospektivno istraživanje.**
- **Ispituje se efikasnost terapije .**
- **Eksperimentalno istraživanje .**
- **Ključan postupak: randomizacija!**
- **Interventna/eksperimentalna** (ispitivani radioterapijski postupak, odnosno veća doza radioterapije) i kontrolna (standardno liječenje)

Dizajn kliničkih ispitivanja

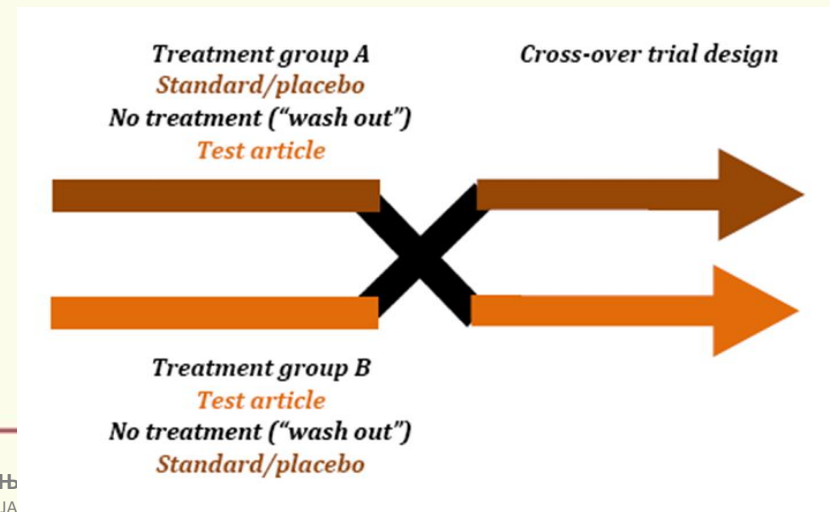
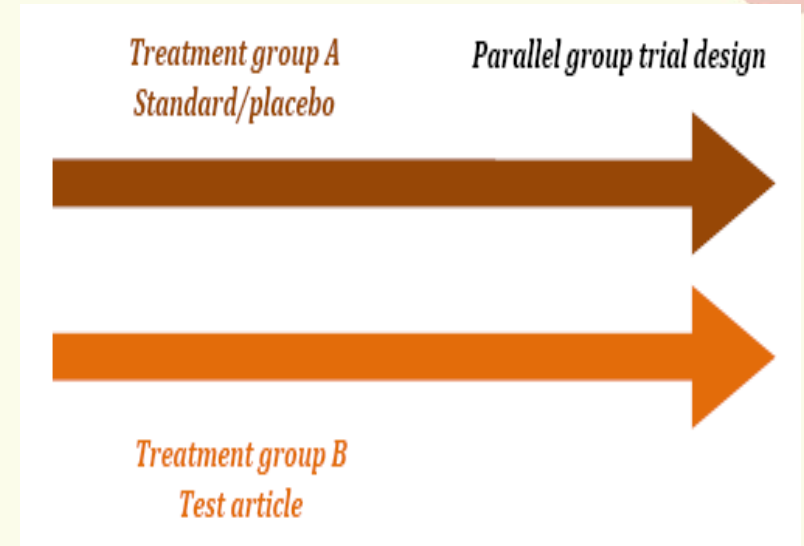
- Obaveznom randomizacijom se dobija 50% šansa za određen tretman.

Najčešći dizajn **paralelni dizajn**:

- **Interventna (eksperimentalna) grupa:**
dobija eksperimentalni lijek + standardno liječenje
- **Kontrolna grupa:**
dobija placebo + standardno liječenje

Mogući je i **cross – over dizajn**:

U dvije grupe, ispitanici dobijaju eksperimentalni lijek ili kontrolni (placebo + standardnu terapiju). Nakon toga slijedi privremen prekid “wash-out period”. Nastavak studije sa tretmanom iz druge grupe (*crossover*).

Placebo u kliničkim ispitivanjima (1)

- *Placebo (lat.) - svidjeti se.*
- Placebo je **inertna supstanca, odnosno, postupak ili zahvat koji nema terapijsku efikasnost u toku primjene.**
- Placebo efekat je stvaran je i može se kvantifikovati (fizičke i mentalne promjene), a imaju ga tzv. ispitanici - placebo reaktori. Nije ga moguće izazvati kod svake osobe.
- Placebo „imitira“ lijek koji se ispituje - izgled, oblik, boja - isti kao ispitvani lijek

U ispitivanjima, placebo omogućava:

- Objektivnu procjenu novog lijeka.
- Eliminaciju lažno pozitivnih/negativnih rezultata
- Razlikovanje farmakodinamskih od psihičkih efekata

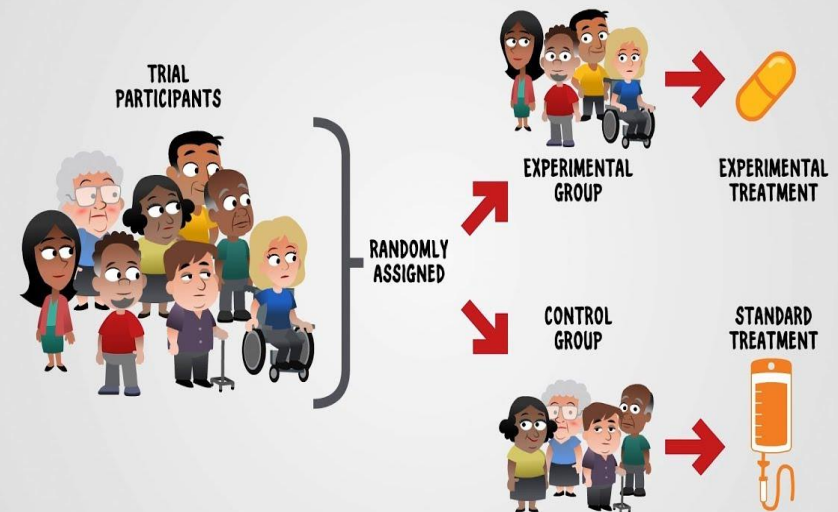

Placebo u kliničkim ispitivanjima (2)

- **Primjena SAMO PLACEBA (bez standardne, dostupne terapije) je dozvoljena samo:**
  - Kada za ispitivanu bolest/stanje nema dokazanog efikasnog tretmana (danas rijetko)
  - Kad primjena placebo ne izaziva preveliki rizik, uprkos postojanju efikasnog tretmana (bolesti blagog kliničkog toka i sa mogućeg spontanog oporavka)
  - Primjenljiv u stanjima sa izraženom placebo indukcijom (psihosomatske bolesti).
- **Danas u kontrolnim grupama ispitanika placebo uglavnom dodaje standardnoj dostupnoj terapiji (add-on dizajn).**
- Ispitanici na placebo dobijaju svu suportivnu njegu kao i oni koji dobijaju test/aktivni ekspiremnitalni lijek.
- Primjenom placebo je omogućeno mjerenje apsolutnog efekta ispitivanog lijeka.

Randomizacija u kliničkim ispitivanjima

- Ispitanici randomizacijom (slučajnim izborom) idu u neku od ispitivanih grupa:
  - **KONTROLNA** grupa dobija standardni tretman + placebo.
  - **ISPITIVANA/EKSPERIMENTALNA** grupa dobija novi /eksperimentalni lijek.
  - Svaki ispitanik ima jednaku vjerovatnost pripasti bilo kojoj podgrupi.
  - Važno je imati listu randomizacije sa podacima ispitanika i grupama!
  - Randomizacija se danas obavlja preko održanih informatičkih programa. Nekada su se koristile tabele slučajnih brojeva i sl.
-
- **Važnost randomizacije:**
smanjuje pristrasnost u izboru ispitanika i
grupe ispitanika su slične/uporedive

„Zaslijepljivanje“- *blinding*- u kliničkim ispitivanjima

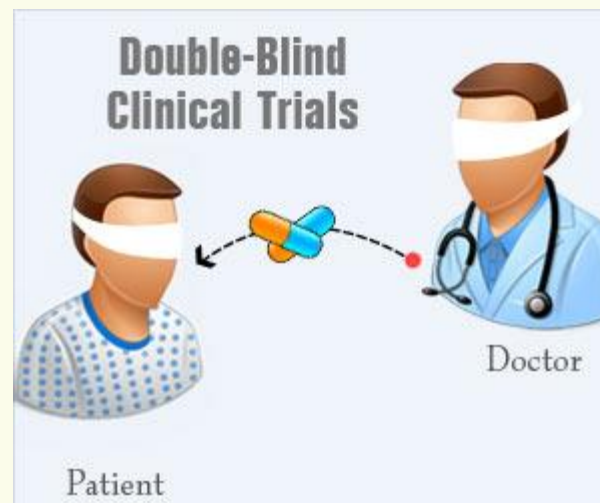
- Ispitaniku, istraživaču ili evaluatoru rezultata ispitivanja nije poznato da li je primijenjen **ispitivani lijek ili placebo**.

Postoje sljedeća „zaslijepljena“ ispitivanja:

- **Jednostruko slijepo** (*single blinded* - “slijep” je ili sam ispitani ili samo istraživač ili evaluator (rijetko)).
- **Dvostruko slijepa** (*double blinded* - “slijepi” su dvije od tri vrste učesnika, npr. i istraživač i ispitani)
- **Trostruko slijepa** (“slijepi” svi učesnici).

- **Zaslijepljivanje se postiže primjenom PLACEBA.**

- **Zaslijepljivanjem se sprječava pristranost (*bias*):** istraživača ili evaluatora u analizi rezultata ispitivanja ili ispitnika, u smislu sprječavanja preuveličavanja ili minimizacije terapijskog efekta ispitivanog lijeka.

INTERNATIONAL CLINICAL TRIALS DAY (ICTD)

ICTD celebrates the day in 1747 when naval surgeon James Lind began his study on sailors with scurvy, the world's first clinical trial.

**Celebrated
internationally
on May 20th
every year**

ECRIN, a European organisation that supports multinational clinical trials, is proud to host an annual conference in honour of ICTD.

www.eclin.org

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ
FACULTY OF MEDICINE

Hvala na pažnji